

слова «монополія» — «один продаю»). А коли немає конкурентів, у програті виявляються всі: раз не з ким змагатися, немає стимулу боротися за якість своєї продукції (однаково візьмуть), та і ціни можна накрутити за своїм розсудом. У підсумку навіть велика фірма-виробник може почати на лаврах і почати поти хеньку деградувати, втрачаючи свій імідж і brand-name.

Література

1. *Кальченко Т. В.* Імперативи системної взаємодії у формуванні глобальної економіки: Дис... докт. екон. наук: 08.00.02 / Київський національний економічний ун-т. — К., 2007. — С. 382.
2. *Blair T. A Global. Alliance for Global Values.* Tony Blair. Foreign policy center // <http://fpc.org.uk>
3. *Кастельс М.* Інформаційна епоха: економіка, общество и культура. — М., 2000. — С. 102.
4. *Осинов Ю.* Россия: ни глобальное, ни национальное, а имперское // *Философия хозяйства.* — 2004. — № 1. — С. 14.
5. http://www.unctad.org/en/docs/wir2008overview_en.pdf
6. <http://www.unctad.org/en/docs>

Статтю подано до редакції 27.10.09 р

УДК 339.732.4

К. О. Рибальченко,

аспірант,

Інститут світової економіки
та міжнародних відносин НАН України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕДИТНИМИ РЕСУРСАМИ ТА ТЕХНІЧНОЮ ДОПОМОГОЮ СВІТОВИМ БАНКОМ УКРАЇНИ

В даній статі проаналізовано та обґрунтовано періодизацію та динаміку забезпечення кредитними ресурсами та технічною допомогою Світовим банком економіки України.

Ключові слова: світовий банк, міжнародні фінансові організації, позиція, економіка України.

В данной статье проанализированы и обоснованы периодизация и динамика обеспечения кредитными ресурсами и технической помощью Всемирным банком экономики Украины.

Ключевые слова: всемирный банк, международные финансовые организации, заем, экономика Украины.

The article provides the analysis and justification of periodicity and dynamics of the World Bank lending and technical assistance to the economy of Ukraine.

Key words: World Bank, international financial organizations, loan, Ukraine's economy.

Однією з найупливовіших міжнародних фінансових організацій у світі є Світовий банк. Він охоплює найбільшу кількість країн-членів та посідає центральне місце в інституціональній структурі світового господарства. Для кожної країни, яка прагне розвиватися, невід'ємною складовою глобальної економічної системи, співпраця зі Світовим банком є неминучою, але стратегії та напрямки такої співпраці можуть бути різними для країн.

У різні часи проблемами співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями займалися такі відомі вчені, як С. Биконя, О. Білоус, В. Волошин, Г. Климко, В. Колосова, Ю. Пахомов, О. Плотніков, Г. П'ятченко, Л. Саакадзе, В. Хорошковський та ін. Разом з тим, питанню аналізу динаміки співпраці Світового банку з Україною приділялося недостатньо уваги. Адже такий аналіз, якщо якісно проведений, необхідний для розуміння перспектив для України у розробці науково обґрунтованих стратегій та механізмів розвитку оптимальних відносин з цією організацією в майбутньому.

Метою даної статті є аналіз та обґрунтування періодизації та динаміки забезпечення кредитними ресурсами та технічною допомогою Світовим банком економіки України.

Інтенсивна співпраця Світового банку з Україною почалася відразу ж після її вступу до цієї установи у 1992 р. Наслідком цих партнерських відносин стали безліч спільних проєктів, які сприяли формуванню ринкової економіки, оновленню системи державного управління, забезпеченню макроекономічної та фінансової стабільності, розвитку приватного сектору, вдосконаленню системи соціального захисту тощо.

З початку співпраці між Україною та Світовим банком було затверджено 48 проєктів на загальну суму понад 6,0 млрд дол. США. Через порушення виконання умов за 14 інвестиційними позиками анульовано 0,78 млрд дол. США. Два проєкти були погоджені з Урядом, але втратили чинність, оскільки не були ратифіковані Верховною Радою України. Більшість позичкових коштів, отриманих від Банку (приблизно 65 %), використовувалося на підтримку системних перетворень через фінансування державного бюджету і лише 35 % їх було спрямовано на реалізацію ін-

вестиційних проєктів. Портфель проєктів станом на середину 2009 р. складався з 16 проєктів, загальний обсяг зобов'язань Банку за якими дорівнює 1,71 млрд дол. США.

Весь період, протягом якого Світовий банк надає допомогу Україні, можна поділити на шість етапів. Основним критерієм для виділення саме таких етапів слугує зміна стратегій діяльності Світового банку в Україні.

Перший етап охоплює час з 1992 р. до грудня 1994 р. та характеризується вивченням Банком ситуації та формуванням його підходів у країні. Цей етап розпочався із відкриттям Представництва Світового банку в Україні у листопаді 1992 р. У цей час Банк сконцентрував свої зусилля на ознайомчих і дослідницьких місіях та підготовці звітів про економічну та соціальну ситуацію в Україні.

У червні 1993 р. Банк оприлюднив Економічний меморандум країн, де були визначені основні напрямки допомоги, а саме: створення стабільного макроекономічного середовища через фінансовий та монетарний контроль; започаткування першої програми передачі прав власності; та створення життєздатної системи соціального захисту з метою захисту населення, яке постраждало від перехідного періоду [1]. Одночасно йшла інтенсивна підготовка Інституційної позики на суму 27 млн дол. США, що призначалася для підтримки розвитку потенціалу основних інституцій з метою розробки та впровадження всеохоплюючої національної програми економічної реформи.

У 1994 р., коли була схвалена перша Стратегія допомоги Світового банку Україні, співробітництво цією установою значно поглибилось. Це знайшло свій прояв у підготовці більш масштабної Реабілітаційної позики вартістю 500 млн дол. США, спрямованої на стабілізацію економіки та створення умов для відновлення економічного зростання.

Протягом *другого етапу* співпраці, що припадає на 1995—1997 рр., Банк надавав допомогу державним установам у визначенні основних напрямів реформ та їх впровадженні. У 1996 р. було підготовлено та узгоджено наступну Стратегію допомоги Україні, що була спрямована на поступове збільшення кредитної програми, незважаючи на труднощі реформ [2]. Основними завданнями стратегії, крім підтримки досягнення макроекономічної стабільності, були сприяння розвитку приватного сектору, структурній перебудові державного сектору, забезпеченню належного соціального захисту та боротьбі з бідністю, а також посиленню охорони навколишнього середовища. Упро-

довж цього періоду Світовий банк започатковує численну кількість інвестиційних проектів та аналітичних досліджень. Така переорієнтація стала спробою Банку забезпечення всебічного підходу та концентрації ресурсів у найбільш проблемних секторах української економіки.

У 1995 р. Банк розпочав проект реабілітації гідроелектростанцій та управління в системі електроенергетики, що передбачав підвищення ефективності гідроелектростанцій, потужності генерації електроенергії та якості постачання електроенергії. Із загальної вартості проекту 190 млн дол. США Банк виділив 114 млн дол. США. Також у 1995 р. Банк виділив фінансування на проект з розвитку насінництва в розмірі 32 млн дол. США (загальна вартість проекту складала 45 млн дол. США). Метою проекту було сприяння підвищенню продуктивності сільського господарства та експорту сільськогосподарської продукції.

3 травня 1996 р. Світовий банк брав участь у фінансуванні пілотного проекту в галузі вугільної промисловості у розмірі 15,8 млн дол. США (загальна вартість проекту — 28,6 млн дол. США). Основною метою проекту було пом'якшення соціальних та екологічних наслідків закриття нерентабельних вугільних шахт. Пізніше Банк розпочав автономне фінансування широкомасштабного проекту перебудови вугільної промисловості вартістю 300 млн дол. США. Кінцевою метою цього проекту було визначено створення конкурентоспроможного та ефективного вугільного сектору з ринковою орієнтацією та покращення його продуктивності. В цьому ж році Світовий банк надає позику на структурну перебудову сільського господарства у розмірі 300 млн дол. США з метою з метою впровадження ключових економічних реформ у сільськогосподарській галузі. Ще однією масштабною позикою у 1996 р. стала позика на розвиток підприємництва в розмірі 310 млн дол. США. Метою проекту було прискорення виконання програми масової приватизації, вдосконалення регулювання ринку капіталів, а також фінансування критичного імпорту. У листопаді 1996 р. Банк почав виділяти кошти за проектом розвитку експорту обсягом 70 млн дол. США, який було спрямовано на розвиток експортного потенціалу українського приватного сектору шляхом підтримки виробництва та експорту товарів, робіт і послуг. На проект підтримки системи соціального захисту Банк виділив 2,6 млн дол. США із 3 млн дол. США його загальної вартості. Мета проекту — поліпшення адміністрування Програми житлово-комунальних субсидій. Останній проект, затверджений у 1996 р. — це проект розвитку ринку електро-

енергетики на суму 317 млн дол. США. Цілі проекту полягали у покращанні якості та зменшенні витрат при постачанні електроенергії шляхом розвитку конкурентоспроможного ринку електроенергії.

Третій етап, який припав на 1998—2000 рр., характеризувався тим, що інвестиційна програма Банку здійснювалася більш стримано, з інвестиційного портфеля навіть було вилучено кілька проектів. Такий підхід став наслідком:

1. операційних труднощів, через які було зірвано затвердження та виконання кількох інвестиційних проектів, та неефективного використання українською стороною можливостей співпраці з Банком (у 2000 р. п'ять з 12-ти проектів мали незадовільний рейтинг з погляду досягнення поставлених у них завдань розвитку та показників впровадження [3]);

2. повільного поступу інституційної та структурної реформ разом із відсутністю в уряді почуття справжньої відповідальності та спроможності доводити реформи до кінця, а також інституційної слабкості та паралізованої політичної волі.

У 1998 р. Банк затвердив проект системи державного казначейства загальною вартістю 26,5 млн дол. США, з яких Банк надав 16,4 млн дол. США, призначений для створення автоматизованої казначейської системи як ефективного інструменту виконання бюджету та управління державними коштами. Тоді ж Банк затвердив і проект реабілітації та розширення централізованого теплопостачання м. Києва загальною вартістю 250 млн дол. США (позика Банку — 200 млн дол. США).

Пізніше Банк затверджує позику на розвиток підприємництва — 2 у розмірі 300 млн дол. США з метою надання підтримки приватизації, розвитку ринків капіталу, проведенню реформ у сферах бухгалтерського обліку та процедур банкрутства. Останньою позикою, що була затверджена Банком у 1998 р., була позика на перебудову фінансового сектору у 300 млн дол. США, що була надана для забезпечення автономності та незалежності Національного банку України, поліпшення моніторингу та регулювання діяльності комерційних банків; створення сприятливого середовища для подальшого розвитку банківського сектору в Україні.

1999 р. став роком докорінної зміни у взаємовідносинах України зі Світовим Банком. Банк уперше за всі роки співпраці не відкрив жодної нової кредитної лінії. Позитивні зрушення розгорталися починаючи з 2000 р., коли було затверджено лише один проект енергозбереження в адміністративних і громадських

будівлях м. Києва у розмірі 30 млн дол. США (позика склала 18,29 млн дол. США).

Четвертий етап припав на 2001 — 2003 рр. і розпочався із затвердження нової Стратегії допомоги Україні [3]. Стратегія була безпосередньо спрямована на вирішення проблем розбудови інституційних засад в Україні як щодо попиту на відповідні інституції (з боку громадянського суспільства), так у частині пропозиції більш досконалих інституцій (з боку уряду).

У 2001 р. Банк затвердив проект з водопостачання та водовідведення м. Львова вартістю 40 млн дол. США (позика склала 24 млн дол. США). Метою проекту було поліпшення якості послуг населенню м. Львова щодо водопостачання та водовідведення й забезпечення захисту води від забруднення.

Новий поштовх співпраця України зі Світовим банком отримала, коли була започаткована Програмна системна позика—1 (ПСП-1) у розмірі 250 млн дол. США у 2001 р. Вона мала на меті підтримати урядові програми реформ, спрямовані на відновлення економічного зростання, у п'яти тематичних напрямках: 1) фінансова та фінансова дисципліна; 2) нормативна база для підприємств; 3) права власності; 4) система фінансового контролю у державному секторі; 5) управління ризиками в соціальній та екологічній сферах.

Також, у цьому році було затверджено проект «Фонд соціальних інвестицій» розміром 70 млн дол. США (позика склала 50 млн дол. США). Цілями проекту було поліпшення умов життя найбідніших і найуразливіших верств населення шляхом полегшення доступу та підвищення якості базових соціальних послуг.

У 2002 р. Банк надав позику на проект розвитку приватного сектору в Україні у розмірі 30 млн дол. США для заснування конкурентоспроможного приватного сектору шляхом організації сприятливого регуляторного та інституціонального середовища, розробки різних видів ділової активності та організації нових робочих місць. Пізніше Банк затверджує проект контролю за туберкульозом і ВІЛ/СНІДом в Україні у розмірі 72 млн дол. США (позика склала 60 млн дол. США) для зниження рівня захворюваності та смертності від туберкульозу і ВІЛ/СНІДу шляхом впровадження ефективних національних стратегій.

У 2003 р. Банк надав позику обсягом 5 млн дол. США на впровадження проекту «Україна — розвиток через Інтернет». Метою проекту було підвищення ефективності процесу прийняття урядом рішень щодо державних закупівель та документообігу. У цьому ж році Рада директорів Банку затвердила позику на пер-

ший проект модернізації податкової служби України у розмірі 40 млн дол. США, спрямований на забезпечення стійкої системи державних доходів, що заснована на добровільному дотриманні податкового законодавства, компетентному адмініструванні податків та ефективному приватному секторі. Пізніше Банком було надано 195 млн дол. США (із загальної вартості 350,5 млн дол. США) на фінансування проекту видачі державний актів на право власності на землю у сільській місцевості та розвиток кадастру.

Останньою позикою, що була затверджена у 2003 р., стала Програмна системна позика—2 (ПСП-2) розміром 250 млн дол. США. Її метою була подальша підтримка уряду у впровадженні середньострокової програми соціально-економічного розвитку, при цьому увага акцентувалася на вдосконаленні управління та розбудові інституційного потенціалу, розпочатих у ПСП-1.

П'ятий етап охоплює 2004—2007 рр. Його початок відзначається затвердженням Стратегії допомоги Україні на цей період [4]. Програмними завданнями стратегії було: надання Україні допомоги в розбудові інституцій, необхідних для забезпечення стабільного зростання та зменшення бідності; підтримка наміру України поглибити інтеграцію з ЄС і СОТ; надання допомоги в розширенні громадянських прав населення та посиленні підзвітності органів влади. Унаслідок дедалі значнішої політичної невизначеності Світовий банк здійснював операції повільніше, ніж це передбачалося у Стратегії. У 2004 р. Банк затвердив лише одну позику на проект розвитку системи державної статистики для моніторингу соціально-економічних перетворень у розмірі 32 млн дол. США із загального обсягу проекту 38 млн дол. США.

Співпраця Банку з Україною була більш плідною у 2005 р., коли було затверджено чотири позики. Першою позикою став проект «Рівний доступ до якісної освіти» в розмірі 86,59 млн дол. США (загальна вартість проекту 105,49 млн дол. США). Банк також схвалив позику розміром 106 млн дол. США на підтримку впровадження проекту реабілітації гідроелектростанцій. Була затверджена позика на підтримку стратегії розвитку — 1 (ПСР-1) у розмірі 251,26 млн дол. США, з метою покращання інвестиційного клімату, державного управління та управління державними фінансами, а також залучення населення до активної участі в суспільному житті. Пізніше Банком було затверджено позику у розмірі 99,4 млн дол. США для реалізації проекту вдосконалення системи соціальної допомоги.

У 2006 р. Банк надав Уряд України позику у розмірі 150 млн дол. США на фінансування проекту розширення доступу до рин-

ків фінансових послуг з метою покращання доступу до фінансових послуг у сільській місцевості, особливо для приватних сільськогосподарських підприємств, малих і середніх підприємств та органів місцевого самоврядування. Тоді ж було затверджено позику на суму 154,5 млн дол. США на здійснення другого проекту розвитку експорту в Україні.

У 2007 р. Банк затвердив позику в рамках проекту передачі електроенергії у розмірі 200 млн дол. США з метою підвищення рівня надійності постачання електроенергії за допомогою реабілітації передавальних підстанцій та оновлення мережі передавання електроенергії. Також у цьому році було затверджено позику у розмірі 140 млн дол. США для реалізації проекту розвитку міської інфраструктури в Україні.

Останнім проектом, що був затверджений у 2007 р., стала Позика на підтримку стратегії розвитку—2 (ПСР-2) у сумі 300 млн дол. США, спрямована на підтримку ключових реформ щодо покращання інвестиційного клімату, створення фіскального простору для збільшення державних інвестицій шляхом підвищення ефективності управління державними фінансами, а також поліпшення надання послуг у державному секторі та розширення можливостей для вирішення соціальних питань.

Можна сміливо говорити про початок нового, шостого етапу співпраці зі Світовим банком, починаючи з 2008 р., оскільки наприкінці 2007 р. Рада директорів Світового банку затвердила нову Стратегію партнерства з Україною на період 2008—2011 рр. [5]. Як зазначається у Стратегії, для підтримки сталого розвитку у майбутньому Україні потрібно: 1) поліпшити конкурентоспроможність на міжнародному рівні; 2) реформувати систему державних фінансів та державний сектор для покращання якості державних послуг і забезпечення зростання добробуту всіх громадян України та 3) усунути вади у галузі управління в державному і приватному секторах.

Першим проектом, затвердженим у 2008 р., став проект модернізації державних фінансів в Україні на суму 50 млн дол. США. Проект спрямовано на вдосконалення управління державними фінансами та бюджетного процесу, внутрішнього аудиту та державної звітності, а також на інституціоналізацію цих систем для підвищення ефективності операційних процесів. Наприкінці 2008 р. Рада директорів Світового банку затвердила Позику на підтримку стратегії розвитку—3 (ПСР-3) для України в сумі 500 млн дол. США. Ключові реформи в рамках ПСР-3 включають: прийняття Закону про акціонерні товариств-

ва; здійснення початкових кроків, необхідних для реабілітації фінансової системи; впровадження заходів з метою зменшення значних витрат, пов'язаних із регулюванням та перевітками; поліпшення правової бази державних закупівель; і впровадження заходів для підвищення прозорості доступу до вищої освіти.

На початку 2009 р. Світовий банк схвалив проект покращання автошляхів та безпеки руху в Україні, сума якого становить 400 млн дол. США. Метою цього першого транспортного проекту в Україні є поліпшення стану та якості ділянок автомагістралі М—03 Київ—Харків—Довжанський та підвищення безпеки руху в усій мережі автошляхів України.

Протягом усього періоду співпраці Світовий банк також надавав істотну не кредитну допомогу у вигляді різноманітних досліджень та оглядів у галузі соціально-економічного розвитку, зокрема щодо регіональної політики, реформи відносин органів влади різних рівнів, пенсійної політики, державних видатків, фіскальної стабільності, фінансового сектору, норм державних закупівель, сільського господарства, бюджетів сільських місцевостей, енергетичної та вугільної галузей, рівня бідності, економічного розвитку, фінансової відповідальності, охорони здоров'я та освіти тощо.

Підсумовуюче вищевикладене, необхідно зазначити, що співпраця із Світовим банком є важливим джерелом зовнішнього фінансування економіки України. Починаючи з 1992 р. та пройшовши шість етапів розвитку, співробітництво України з цією установою розвивалося як углиб, так і вшир. Відтак, Світовий банк став важливим чинником, який суттєво вплинув на розвиток економіки України та реалізацію державних програм та стратегій, спрямованих на ринкове реформування, підвищення конкурентоспроможності та структурну перебудову національного господарства. Світовий банк також сприяв у певній мірі інтеграції України у світову спільноту та отримання доступу до найкращого міжнародного досвіду та сучасних технологій. Подальші дослідження мають проводитися у напрямку оцінки ефективності співпраці України із Світовим банком.

Література

1. Ukraine Country Assistance Evaluation / The World Bank ; Operations Evaluation Department. — Washington : The World Bank, 2008. — 109 p.

2. Memorandum of the President of the International Bank for Reconstruction and Development to the Executive Directors on a Country Assistance Strategy of the World Bank Group for Ukraine / Report № 15674–UA ; The World Bank. — Washington : The World Bank, 1996. — 68 p.

3. Memorandum of the President of the International Bank for Reconstruction and Development to the Executive Directors on a Country Assistance Strategy of the World Bank Group for Ukraine / Report № 20723–UA ; The World Bank. — Washington : The World Bank, 2000. — 71 p.

4. Country Assistance Strategy Progress Report for Ukraine for 2004–2007 / Report № 32250–UA (May 19, 2005) ; International Bank for Reconstruction and Development, The International Finance Corporation, The World Bank. — Washington : The World Bank, 2005. — 43 p.

5. International Bank for Reconstruction and Development and the International Finance Corporation Country Partnership Strategy for the period FY08–FY11 / Report № 40716–UA (Nov. 8, 2007) ; The World Bank. — Washington : The World Bank, 2007. — 178 p.

Статтю подано до редакції 07.10.09 р

УДК 316.42

Т. С. Веремієнко,

асистент,

кафедра міжнародного менеджменту,

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ І СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Складність сучасних проблем врахування пріоритету загальнолюдських цінностей обумовлює специфіку стратегій міжнародного бізнес-середовища на початку XXI століття. Головний сенс змін, що нині відбуваються у суспільстві, — це переміщення відповідальності. Відповідальність несе не лише одна структура — держава, вона поширюється і на державу, і на корпорацію, і на громадянина. За умов всезростаючої інтернаціоналізації сучасного бізнес-середовища зростає зацікавленість етикою поведінки та соціальною відповідальністю бізнесу. Остання дозволяє менеджерам розвивати здатність до оцінки внеску діяльності своєї компанії у розвиток соціального капіталу.

Ключові слова. Глобалізація, соціальний капітал, спонтанна соціалізованість, корпоративна культура, соціальна відповідальність бізнесу.

Сложность современных проблем учета приоритета общечеловеческих ценностей определяет специфику стратегий международной биз-